

نزارش:

همایش بین‌المللی اسلام و غرب

اشاره:

در سال ۱۹۸۹، با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، نظم جهانی تغییر کرد و صف‌بندی‌های جدیدی در راستای جایگزینی ساختار بین‌المللی سابق، پیشنهاد شد که یکی از آنها، تقابل اسلام و غرب بود. در برابر این جریان فکری، نظر دیگری مبنی بر گفت‌وگو و شناخت اشتراکات فرهنگی و تمدنی به میان آمد؛ این نظر، از سوی سیدمحمد خاتمی، رئیس‌جمهوری ایران به جهانیان عرضه شد.

از آن‌جا که ایران اشاعه دهنده بین‌المللی این دیدگاه است، مرکز تحقیقات اسلامی وزارت امور خارجه در روزهای ۶-۵ آذرماه ۱۳۷۹، اقدام به برگزاری "همایش بین‌المللی اسلام و غرب" در تهران، با حضور اندیشمندان داخلی و خارجی کرد. با توجه به اهمیت این همایش، چکیده مقالات آن در این شماره فصلنامه عرضه می‌شود.

مراسم افتتاحیه

همایش بین‌المللی اسلام و غرب، با قرائت پیام سید محمد خاتمی، رئیس جمهوری ایران، توسط دکتر هادی خانیکی* آغاز شد.

رئیس‌جمهور در این پیام، همایش بین‌المللی اسلام و غرب را، با توجه به تجربه دوست ساله مواجه شدن مسلمانان با غرب، زمینه مناسبی برای گفت‌وگو معرفی کرد، در بخشی از این پیام آمده است:

«روابط میان مسلمانان و غربیان

به‌عنوان صاحبان دو تمدن بزرگ و

داعیه‌دار جهانی، از اهمیت خاصی

برخوردار است. هر چند برخی از

کسانی که از استقرار نظم مطلوب

میان این دو تمدن ناخرسندند،

می‌کوشند تا با مطرح کردن تئوری

«تهدید اسلامی»، جانشینی برای

جای خالی «تهدید سرخ» بیابند، اما

واقعیت این است که اسلام نه فقط

تهدیدی برای غرب نیست، بلکه

به‌عنوان بهترین پیام معنوی

آسمانی، قادر است خلاء معنوی

موجود در غرب را به بهترین شکلی

پر نموده و انسان سرگشته و از خود

بیگانه امروز را از وضعیت ناهنجار

خود رهایی بخشد. در عین حال که با سعه صدر آماده بهره‌گیری از دست آوردهای مثبت تمدن و فرهنگ غرب است.»

در این پیام، راهکارهای مهمی، در باب گفت‌وگوی اسلام و غرب، مطرح شده است که عبارتند از:

- ۱- به‌طور کلی، دیدگاه‌های سنتی در غرب نسبت به اسلام و در کشورهای اسلامی نسبت به غرب، بایستی مورد تجدید نظر اساسی قرار گیرد. ۲- بی‌تردید نگرش به اسلام و نگرش مسلمانان به غرب، در طی دو سده اخیر نگرش مثبتی نبوده است. ۳- محققان که در تاریخ دو تمدن اسلام و غرب مطالعه کرده باشند، قادر نیست تأثیرات گوناگون هر یک از این دو تمدن را در بالندگی و رشد فرهنگ و تمدن دیگر، به‌ویژه در عرصه‌های علمی و فلسفی، نادیده بگیرند. ۴- تمدن اسلام و تمدن غرب، به‌عنوان دو پدیده مهم تاریخ بشری، نمی‌توانند یکدیگر را نادیده بگیرند. ۵- در صورتی گفت‌وگو تحقق می‌یابد که طرفین در شرایط مساوی و برابر قرار گیرند.

* مشاور فرهنگی رئیس‌جمهور.

در قلمرو سیاست خویش، صاحبان عقیده مخالف را تحت فشار و تعقیب قرار می‌دهند. اگر بخواهیم رئوس حقوقی را که تحت عنوان حقوق بشر مطرح هستند تقسیم‌بندی نماییم، عبارت خواهند بود از: حق آزادی فردی، حق آزادی سیاسی، حقوق اولیه اجتماعی.»

وی، در پایان، در باب بررسی تطبیقی مفهوم حقوق بشر در غرب و اسلام، افزود: «مفهوم حقوق بشر امروز در غرب جنبه فردی به خود گرفته، در حالی که اسلام از انسان به عنوان یک موجود اجتماعی که شدیداً وابسته به جامعه خویش است، نام می‌برد. حقوق بشر در غرب امروز، امری تجاری و سیاسی است، در حالی که انسان در مکتب ادیان، به خصوص اسلام، باید قبل از هر چیز آزادی را در درون خود جست‌وجو کنند و از افسار گسیختگی پرهیز نماید.»

* استاد دانشگاه و عضو فرهنگستان علوم.

۶- گفت‌وگوی اسلام و غرب باید گفت‌وگوی مستمر و مداوم میان اندیشمندان و صاحب نظران باشد.»

سخنرانی دکتر مصطفی محقق داماد*

دکتر محقق داماد در مقاله خود با عنوان «حقوق بشر در مسیحیت غربی و اسلام»، به پی‌جویی مفهوم لغوی، فلسفی، عرفانی و تاریخی مفهوم حقوق بشر در غرب و اسلام پرداخت و گفت:

«کلمه حقوق بشر، به معنی اصطلاحی آن، حتی در سنت اندیشه و حقوق غرب هم سابقه تاریخی کهنی ندارد؛ در واقع این اصطلاح در متن یک نهضت اجتماعی و سیاسی در فرانسه بوجود آمده و از این‌رو، پیوسته تا به امروز، پیوند ناگسستنی خود را با اصل مضمون و محتوای سیاسی خویش حفظ نموده است و بدون آن قابل تصور نیست.»

دکتر محقق داماد ضمن تأکید بر اهمیت سیاسی حقوق بشر، هم‌چنین اظهار داشت:

«بنابراین، اصطلاح حقوق بشر

عملاً متوجه قدرتمندانی است که

سخنرانی دکتر احمد پاکتچی*

دکتر احمد پاکتچی به بحث تاریخی و حقوقی در باب اولین مواجهه کشورهای اسلامی با غرب، در راستای تدوین قوانین خود، از قرن نوزدهم به بعد پرداخت. وی در مقاله خود تحت عنوان "جریان تدوین قانون در کشورهای اسلامی در سده ۱۹ م. و حقوق مدون غربی"، بر این نظر است که:

«ضعف و نابسامانی دستگاه

قضایی سنتی در سده‌های اخیر،

اصلاحات اساسی در این نهاد را،

در جوامع مختلف اسلامی، به‌عنوان

یک ضرورت مطرح ساخته است.»

وی، در بیان تاریخچه گرایش‌های حقوقی

کشورهای جهان اسلام، چنین اظهار داشت:

«نخستین گامها در این زمینه،

از سده پانزدهم در عثمانی برداشته

شد. اما گسترش نیاز به اصلاحات

حقوقی و آشنایی تدریجی با حقوق

مدون غربی، موج جدیدی از

اصلاحات در نظام حقوقی عثمانی

را از میانه سده نوزدهم پدید آورد تا

براساس آن، نخستین قانون نامه‌ها

به سبک جدید و در هم سنجی میان

منابع حقوق اسلامی و قوانین

اروپایی (به خصوص فرانسوی)

مدون گردد. در ادامه این مسیر،

حرکت‌هایی مشابه نیز در ایران، مصر

و کشورهای شمال آفریقا پای

گرفت و این حرکتها هم‌زمان با

اصلاحات صورت گرفته در نظام

سیاسی و تدوین حقوق در این

کشورها، شکل نهایی خود را به

دست آورد.»

دکتر پاکتچی در پایان سخنرانی خود

چنین گفت:

«در تحلیل تاریخی، درک

صحيح از ساختار نظام حقوقی

سنتی در جهان اسلام، جریان

حقوق مدون رومن - ژرمن در

غرب و زمینه‌های جذب نظام

حقوقی در بخشی وسیع از جهان

اسلام، می‌تواند شناختی عمیق از

حقوق اسلامی را فراهم آورد.»

سخنرانی دکتر سفیر اختر**

دکتر اختر در مقاله‌ای با عنوان "اسلام و

* پژوهشگر ایرانی.

** پژوهشگر پاکستانی.

ارزشی در جهان اشاره کرد و گفت:

«ارزشهای یک ملت نباید با نام ارزشهای جهانی به دیگران تحمیل گردد. این برخورد، که واقعیت سختی از زندگی سیاسی می‌باشد، باید از طریق گفت‌وگو و فهم نظرات طرف مقابل حل شود. البته حوزه‌های همکاری‌های مشترک در مقایسه با زمینه‌های مجادله، بیشتر است.»

سخنرانی دکتر انیس احمد*

دکتر احمد در مقاله‌ای با عنوان "اسلام و غرب"، به نقد خود محوری غرب در قبال جهان و به‌ویژه اسلام پرداخت و گفت: «غرب از خود به‌عنوان کانون جهان متمدن با میراث سکولار و دینی نام می‌برد و به بقیه جهان با یک ذهنیت و چشم‌انداز انحصارگر می‌نگرد. به همین خاطر است که زمان گرینوچ به‌عنوان زمان استاندارد در نظر گرفته شده و بقیه نسبت به آن سنجیده می‌شوند.

غرب؛ چشم انداز تاریخی، به تقابل میان اسلام و غرب در جنگهای صلیبی و نفوذ غرب در قرن نوزدهم و بیستم، از طریق تفکرات ملی‌گرایانه پرداخت و گفت:

«کشورهای تازه استقلال یافته اسلامی از مدل غربی برای توسعه خود پیروی کردند، اما این مدل نتوانست به درستی، کارا باشد و توده‌های مسلمان در جست‌وجوی جایگزینی برای توسعه خود، به اسلام روی آوردند.»

وی معتقد است که فروپاشی شوروی در پایان قرن بیستم، تقابل سنتی بین اسلام و غرب را برجسته‌تر کرد و روشنفکران غربی اسلام را به‌عنوان تهدیدی برای غرب تلقی کردند:

«به همین صورت برخی تندروان اسلامی، مشهوریت جنبشهای اسلامی را به‌عنوان موفقیتی علیه غرب در نظر گرفته‌اند. این پدیده، نه تهدیدی برای غرب است و نه موفقیتی برای اسلام علیه غرب.»

دکتر اختر به رفع اختلاف و تقابل از طریق پذیرش تنوع و تکثر سیستم‌های

* پژوهشگر پاکستانی.

غرب با این درک از خود، خود را مرکز ثقل تاریخ و فرهنگ تعریف می‌کند؛ درحالی‌که بقیه جهان احتمالاً باید خود را با توجه به استانداردهای غربی تنظیم نموده و توسعه بخشند.»

دکتر احمد به کج فهمی‌های عمده‌ای اشاره کرد که غرب را واداشته است تا اسلام یا مسلمانان را به‌عنوان رقیب خود در نظر بگیرند. وی در پایان، به این امر که مسلمانان چگونه به فهم کلیشه‌ای از اسلام توسط غرب پاسخ داده‌اند، پرداخت.

دکتر زنیات نبی اف*

دکتر نبی اف در مقاله‌ای با عنوان "اسلام و مسیحیت در تاتارستان چند ملیتی"، به بررسی رابطه اسلام و مسیحیت در سواحل شمالی دریای سیاه و قفقاز شمالی پرداخت و گفت:

«تاتارستان، منطقه منحصر به فرد اتحاد دو تمدن جهان، ترکهای مسلمان و اسلاوهای مسیحی می‌باشد. رخنه اسلام به این منطقه با کاوشهای باستانی و وقایع تاریخی، اثبات شده است. به گفته

بسیاری از دانشمندان، اسلام ۱۴۰۰ سال قبل از طریق "راهرو دریند" به اراضی روسیه معاصر (قفقاز شمالی) رخنه کرد اما در سال ۹۲۲ م. در منطقه مجاور ولگا (بلغارستان ولگاد) دین رسمی منطقه شد. معلوم است که مسیحیان ارمنی هنوز در منطقه بلغارستان ولگا سکونت داشتند.»

ایشان سپس به همزیستی مسالمت آمیز میان اسلام و مسیحیت در تاتارستان و منطقه قفقاز براساس مستندات تاریخی اشاره کرد و سیاستهای شوروی سابق را در ایجاد رابطه مسالمت آمیز میان این دو دین الهی، مؤثر برشمرد.

سخنرانی دکتر الکسی مالاشنکو**

دکتر مالاشنکو در مقاله‌ای با عنوان "شرایط معاصر گفت‌وگوی اسلام و مسیحیت"، به بررسی روند سیاسی، اجتماعی و جهانی جاری پرداخت و

* پژوهشگر روس.

** اسلام‌شناس انستیتوی شرق‌شناسی فرهنگستان علوم و مرکز کارنگی روسیه.

می‌کند. لکن نادیده گرفتن این امر ممکن نیست، چنانچه بیرون راندن کامل دین از بخش اجتماعی - سیاسی زندگی جامعه نیز، امکان ندارد.»

سخنرانی دکتر عبدالکریم ثواهی*

دکتر گواهی در مقاله خود با عنوان "تمدن و مباحث پیرامون آن، از نگاه استاد علامه محمد تقی جعفری (ره)"، به شرایط همزیستی تمدنی از نگاه استاد جعفری پرداخت و نظر علامه جعفری را در مورد شرایط همزیستی تمدنها این‌گونه مطرح کرد:

«استاد جعفری در این مورد به سه نظریه اشاره دارند؛ یکی این که همه تمدنها کاملاً متأثر از یکدیگر می‌باشند. دیگری اینکه، هیچ تمدنی از تمدن دیگر متأثر نبوده است؛ بالاخره نظریه سوم که حالت بینابینی دارد. زیرا در بُعد انسانی تمدن، هر تمدن خودش باید برای بوجود آوردن حیات معقول، تعقل و هدف‌گیری کند.»

* پژوهشگر ایرانی.

گفت‌وگوهای دینی را در این روند بسیار با اهمیت قلمداد کرد. وی گفت:

«شرط این گفت‌وگو، جهانی شدن است که این جهانی شدن به برتری ارزشهای مسیحی تحت لوای ایالات متحده دامن می‌زند و به همین دلیل، تفکرات ضد جهانی شدن علیه سلطه ایالات متحده و همچنین جهانی شدن عقاید مسیحی، در پس آن شکل گرفته است.»

دکتر مالاشنگو اجماع جهان مسیحی در حمایت از مسلمانان بوسنی را، دارای اهمیت دانست و آن را در گفت‌وگوی میان جهان اسلام و مسیحیت، مهم معرفی کرد. وی سخنرانی خود را این‌گونه به پایان رساند:

«همه عوامل مذکور، همراه با هم، برگرفت‌وگویی اسلام و مسیحیت تأثیر می‌گذارد و باعث می‌شود جهت‌گیری اجتماعی - سیاسی آن بر جنبه دینی امر فایق آید؛ اما کشیده شدن گفت‌وگوی دینی (بین تمدنها) به زمینه‌ای غیر دینی و مادی، آن را دشوارتر

این مقاله، با این نتیجه‌گیری به پایان رسید:

«ادعای اتفاق نظر همه ادیان آسمانی در همه مسائل نامعقول است و قابل اثبات نیست؛ اما آنها در چندین اصل مهم، اشتراک نظر دارند که همین کافی است تا ما پیروان تمدنهای الهی، با یک همزیستی معقول، به زندگی خودمان در طول تاریخ ادامه دهیم و به سخن تفرقه اندازان گوش نکنیم.»

سخنرانی دکتر ریجو. ای. هینونن*

دکتر هینونن در مقاله "گفت‌وگو به‌عنوان ابزار ارتباط، به سوی ارتقای منزلت فرهنگها" در صدد فهم این سؤال است که:

«چگونه می‌شود گفت‌وگوی فرهنگها را از طریق اشکال مناسب و پیشرفته ارتباطات بین فرهنگی جلو برد. موضوع این است که یک نوع همبستگی بین مدلهای ارتباط و مدلهای مربوط به پارادایمهای سیاسی - فرهنگی بین‌المللی وجود دارد. هر دو اینها، به سطحی از

ترکیب مفاهیم فرهنگی و مذهبی مرتبط می‌گردد.»

دکتر هینونن با بررسی چهار سطح تعیین نظارت، به بررسی شرایط گفت‌وگو به‌عنوان ابزار ارتباط پرداخت و تنها راه ارتقای منزلت فرهنگها را چنین بیان کرد:

«در سطحی برابرگونه از تفسیر و در میان شراکت ارزشهای مشترک، هویت هر یک از شرکت کنندگان به حد اعلی و بلوغ خواهد رسید؛ زمانی که دیگری به بهترین وجه شناخته و درک شود، در این زمان، مسلمان، بهترین مسلمان و مسیحی، بهترین مسیحی خواهد شد.»

سخنرانی دکتر آن سوفی روالد**

دکتر روالد در مقاله "بازتاب‌های گفت‌وگوی فرهنگی و دینی"، به بررسی نظرات و مزایای گفت‌وگوی دینی پرداخت. وی همان‌گونه که گفت‌وگو را وسیله‌ای برای

* استاد ادیان دانشگاه دولتی یونسو و نماینده رئیس‌جمهور فنلاند در این همایش.
** پژوهشگر سوئدی.

سخنرانی دکتر اولگا بی بی کوا*

دکتر بی بی کوا در مقالهٔ «عامل اسلام در رویدادهای یوگسلاوی»، ضمن بررسی جنبه‌های مختلف بحران و بازیگران عمدهٔ آن به نقطه نظر جالبی در مورد توسعهٔ اسلام در اروپا اشاره کرد. او در بخشی از سخنرانی خود، پیرامون مسألهٔ یوگسلاوی گفت:

«اگر بلغراد و زاگرب سعی نمی‌کردند، بلندپروازیهای خود را به کرسی نشانند، حوادث یوگسلاوی می‌توانست مطابق با سناریوی چکسلواکی برای تقسیم کشور پیش رود.»

دکتر بی بی کوا در ادامه تأکید کرد: «این واقعیت که یکی از طرفین درگیر در یوگسلاوی، مسلمانان بوسنی و کوزوو بودند و همین طور مسلمانان مبارز برخی کشورهای اسلامی در این درگیری شرکت داشتند، به رسانه‌های گروهی ایالات متحده آمریکا و کشورهای اروپایی امکان داد از درگیری به‌عنوان آغاز توسعه طلبی اسلامی در اروپا برداشت نمایند.»

جامعه اسلامی، در جهت افزایش سعادت، هم به روش مادی و هم معنوی معرفی می‌کند، براین باور است که:

«گفت‌وگوی دینی ممکن است به‌عنوان یک کاتالیزور و تسریع‌کنندهٔ فروپاشی ادیان عمل کند، که این امر نشان‌دهندهٔ وجود یک هشدار است. از سوی دیگر، گفت‌وگوی دینی ممکن است به نسی شدن دین بینجامد؛ چراکه تعداد زیادی از نمایندگان دینی مشاهده می‌کنند که ادعای دیگر ادیان در مورد حقیقت واحد، تنها به اندازهٔ قدرت خودشان است.»

ایشان هم‌چنین دربارهٔ تبدیل جنبه‌های مضر به ابزار مفید گفت:

«به‌طور مثال، در گفت‌وگوی دینی، محققین ممکن است در جهت یافتن راههایی برای تغییر روند ضد دینی در جامعهٔ مدرن مشارکت داشته باشند. تقابل فرهنگی نیز مفید است؛ چراکه ممکن است باعث جایگزینی جدید ایده‌های اجتماعی در اسلام برای جامعهٔ اسلامی همیشه در حال تغییر باشد.»

چشم اندازهای گفت‌وگوی مسلمانی - مسیحی؛ گذشته، حال و آینده، به بحث پیرامون روابط مسیحیان و مسلمانان در گذشته و نیز به مباحثی که در متون مقدس هر دو دین نسبت به همدیگر آمده است، پرداخت. وی معتقد است:

«غالباً تمامی گفت‌وگوهای صلح‌آمیز میان محققین و رجال دینی، به خاطر جنگها و عدم اعتماد میان حکومتها به سکوت گرائیده شدند. جنگهای صلیبی و روش برخورد رسانه‌های گروهی، موانعی در راه گفت‌وگوی صلح‌آمیز و جست‌وجوی تفاهم واقعی میان مردمان بوده‌اند. به قول سعدی در کتاب گلستان، صداهای ضعیف با صدای طبها خفه شدند.»

سخنرانی دکتر فرانسیس لاماند***

دکتر لاماند در مقاله "اسلام و غرب چه دستاوردهایی در جهت نظم نوین جهانی

* پژوهشگر، از روسیه.

** پژوهشگر فنلاندی.

*** پژوهشگر فرانسوی.

سخنرانی دکتر دمیتری میکولسکی*

"گرایشهای ضد آمریکایی در ایدئولوژی حزب رستاخیز اسلامی تاجیکستان (آی. آر. پی. تی)" عنوان مقاله دمیتری میکولسکی است. وی در ابتدا تأکید کرد:

«(آی. آر. پی. تی) یکی از

مهمترین سازمانهای دینی - سیاسی اسلامی کشورهای مشترک المنافع می‌باشد. از این حزب، اغلب به‌عنوان بنیادگرا یاد می‌شود و در واقع، یک حزب اسلامی سنت‌گرایی می‌باشد که در جست و جوی بازگشت به سنتها و رسوم اصیل تاجیکی و شکل سنتی اسلام آسیای مرکزی بوده و همان طوری که ایدئولوگهای حزب به آن نگاه می‌کنند، از طریق نقوذ استعماری روسیه و کمونیسم آورده شده است.»

وی سپس فعالیت‌های این حزب به رهبری آقای نوری را بررسی کرد و به روند بسط ایدئولوژی ضد آمریکایی از سوی آن حزب پرداخت.

سخنرانی دکتر آنتیلا همین**

دکتر همین در مقاله خود با عنوان

سخنرانی دکتر لفا لارسن*

در پایان این همایش، دکتر لارسن در مقالهٔ «بازتاب‌های تجربه گفت‌وگوی نروژی»، تجربیات کشور خود را در عرصهٔ گفت‌وگو بیان کرد و مشخصات یک گفت‌وگوی موفق را برشمرد. وی بحث خود را با این فرض دنبال کرد:

«امروزه، در نتیجهٔ روند جهانگرایی، می‌توانم ادعا کنم که نه‌تنها تمدن‌ها در کنار هم زندگی می‌کنند، بلکه کاملاً درهم پیچیده شده‌اند. این واقعیت، بیانگر چالشی برای جوامع دینی، قومی و فرهنگی در تمامی مناطق و ملت‌های مختلف می‌باشد؛ گفت‌وگو باید در داخل مناطق و ملت‌ها نیز به وقوع پیوندد.»

دکتر لارسن بر این عقیده است که: «امروزه دیگر نمی‌توان به‌طور جدی بین اسلام و غرب تفکیک قایل شد؛ زیرا هم اکنون ۲۰ میلیون مسلمان مهاجر در اروپا زندگی می‌کنند و جمعیت گروندگان به دین

ارائه می‌دهند»، آورده است:

«فراسوی تاریخ و خاطرات بر جای مانده از رویارویی اسلام و غرب، بایستی تبدلات فرهنگی، اقتصادی و سیاسی را در آینده‌ای نزدیک توسعه بخشید؛ زیرا ارزشهای اخلاقی هر دو، حاصل بنیاد ابراهیمی مشترک است و نیز تشکیل و تحرک مجموعه‌های اقتصادی بزرگ در داخل فضا‌های جدید، جهان اسلام و جهان غرب را به نزدیکی اجتناب‌ناپذیر به هم رهنمون می‌سازد.»

وی دور‌نمای آیندهٔ نظم نوین جهانی را در صورت نقش مکمل اسلام و مسیحیت خوشایند دانست و گفت:

«دورنمای تاریخی مشارکت اسلام و غرب در نظم نوین جهانی، حاکی از همبستگی دینی و تکمیل ارزشی است که می‌توانند مأمنی هویتی برای نیازهای هر دو طرف جهت کاهش مخاصمات و از بین بردن احتمال رویارویی باشد.»

اسلام در اروپا روبه رشد است و ما امروزه، با ظهور اسلام در غرب و اسلام غرب مواجه هستیم.»
 دکتر لارسن با طرح تجربهٔ نروژی در عرصهٔ گفت‌وگوی میان ادیان، خواستار گسترش آن در سطح جهانی شد و گفت:
 «طی ۱۵ سال گذشته، برنامه‌های گوناگونی در مورد گفت‌وگوی بین‌الادیان در سطح ملی (نروژ) به انجام رسیده است.

نتیجهٔ مهم گفت‌وگوی بین‌الادیان در نروژ، پذیرش کلی اصول آزادی دین و عقیده به‌عنوان یک استاندارد اخلاقی و سیاسی است.»
 در مجموع، می‌توان برگزاری این نشست را گامی مؤثر در جهت شناسایی اندیشه‌های گوناگون پیرامون روابط میان دو تمدن بزرگ جهانی دانست و امید داشت که ادامهٔ این روند، جهانی براساس مؤلفه‌های نوع‌دوستی، صلح مفاهمه را در آینده پدید آورد.